

Cerkev, ki je zdaj porušena, bila nekoč graščiška. Kip iz te cerkve je zdaj v p.c.sv.Martina (glej tam podrobnejši opis).

Cevc, Zap.XI.14.7.48, -str.22.

Pri kopanju temeljev za pozidavo prizidka k Lazarjevi hiši v zgornjem delu vasi, je bil odkrit manjši del temeljev nekdanje cerkve, v sesutinah in starejši škarpi naokrog pa lepo klesani kosi nekdanjega slavloloka cerkve. Kot kaže kamen z vrhnjim zaključkom slavloloka, je bil ta zelo zmeren prišiljen, kar bi govorilo za nastanek že v zač. 16. stol. Najdeni tudi deli okenskega ostenja in pristrešenega talnega zidca. Ti kosi so zdaj vgrajeni delno v novo škarpo, delno v in nad stopnice, ki drže od ceste v pobočje ob stavbi. Menda bil najden tudi temen kos plošče z napisom VALENTINU(S); ta kamen naj bi se vzdal v spodnjo c. sv. Martina, sam pa ga nisem videl.

Cevc, 28.6.89.

Tipična primorska gotska cerkvena z odprtimi stolpnimi linami (spodaj dve, zgoraj tretja, manjša), zidanimi in kritimi s stršico. Ladja podolžna, brez cokla, podstrešni zidec kamniten. Sev.stena brez oken, v južni eno pravokotno.

zakristija prizidana prezbiteriju na južni strani 1907, ima ravno streho. Prezbitarij 5/8 zaključen, pristrešen cokel, zazidana šilasta okna v ES zaključni steni. Nižji od ladje.

Ogli iz lepo obdelanih kamnov. streha korci.

Okoli nizko obzidje. Na severni strani trije kostanji.

Fasada: šilastoločen portal brez posnetka; vrata čedno mizarsko delo naj-novejšega časa. Tam, kjer zraste iz stene nastavek za odprte stolpne line je podolžno štirioglato okence.

Cerkev ni bila nikoli povišana.

v zvoničku le malč zvon.

Znotraj:

Ladja podolžna, krita z leseim, ometanim stropom ter ima lesen, ometan kor brez stebrov. Slavolok šilast ter posnet

na ajdovo zrno. Brezbitarij mrežasto re-

brasto obokan; rebra segajo 1,30 m viso-

ko nad tla; izhajajo iz trebušastih (go-

bastih) konzol; profil reber . Sklep-

nika sv. Martina (s knjigo in pastoralom

in sv. Petra s ključem in knjigo, oba ima

ta spcdaj venec stiliziranih oblakov. Gu-

be so pri sv. Martinu že zaloljene, rea-

lizem se pojavlja v obrazilih, močno guba-

nje čela, v danih reliefnih možnostih

dokaj močna plastičnost. Pred sredo 15. sto

stoletja nista možna. - Rosete zelo pla-

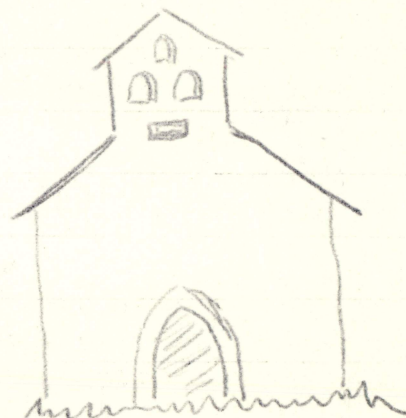
stično oblikovane; zlasti lepe so zaklju

čne tri iz gotskega akantusa, ki se močno

spreviija. Rosete grobo pozlačene, relie-

fa novo polihromirana.

Ves prezbitarij razen E zaključne stene

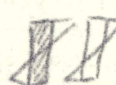

ŽAPUŽE PRI Ajdovščini, p.o.sv. Martina

zgoraj je bil l.1907 nemarno poslikan skozi nekega Bernarda Može-ta iz Ajdovščine. Tedaj je prepleskal tudi stare gotske freske, ki so po vsem prezbiteriju še ohranjene pod beležem.

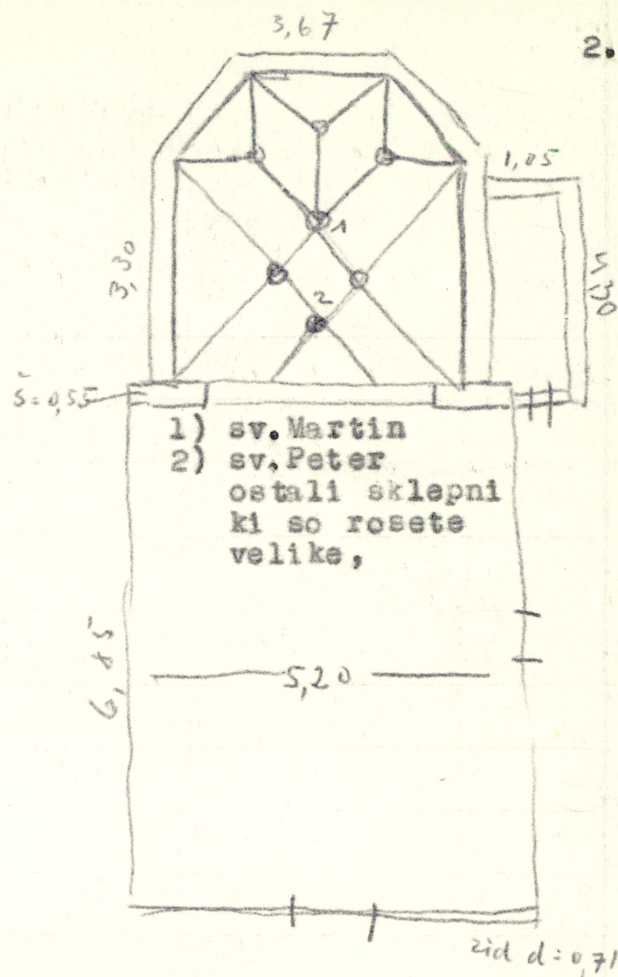
Freske:

Zaključek stene za vel.oltarjem prekriva slika Križanja; levo od križa stoji Marija, ki sklepa roki pred rsmi, desno pa Janez Ev., ki z levico drži rob plašča, desno pa pritiska k licu. Kristus sklanja glavo naprej ter ima zaprte oči; v velikih curkih mu lije kri iz ran ter od krone. Na križu so poudarjene letnice lesa. Prtiam Kristus spet na levem boku z vozlom. Na vrhu sega navpični tram križa le malce nad prečnega. Marijin obraz spomni na tirolske vzore. Vsi obrazi idealistično lepi, stilno zakasneli; obleka pa se že začinja lomiti. Janezov plašč ali Marijin spodaj, vendar ne preveč ostro. Vse slike obroblja opečni vzorec

 temo rdeče) in bel osovini
rozmeto

Marijin plašč vijoličen, Janezov rdeč, zelena suknja. Nimbi imajo plastične vdolbinice in orte. Konture vrezane. Ozadje menda modro.

V

prez. v = 4,10 m

Vse mere po motanju

V sosvodnici nad to fresko je lepo vkomponiran mesnata gotška trta. Tu imajo tudi rebra še prvotno polihromacijo stiliziranih oblakov.

Spodnji pas zavzemajo menda apostoli; vidna je za oltarjem glava (čelo, lasje, plastični nimb, ostalo zabeljeno). Menda ni nobenih arkad nad njimi, pač pa vinsko rdeče ozadje. Na tem podpis obiskovalca Antonius Cole, manu propria (?) (1570 ?).

Na južni steni prezb. ad zakristijskimi vrati se je pokazal Kristus v mandorli, ki mu na levo izhaja meč iz ust (kratka dvodelna brada). Na naši levi videti del rumenega nimba (=Marije); prav spodaj na levi videti del sarkofaga na zeleni pokrajini, iz njega leze gol človek; na desni nejasno v rdečem in zelenem ter rdeč ogenj(?). Žal je ta freska prebita z baročnim, zdaj zazidanim oknom in z zakrist.vrati. Segala je vsaj do 1,80 nad tla. Sledove fresk opaziti tudi v ladji na evang.strani slavloloka. V svodnih poljih prezb. prosevajo plastični nimbi skozi novo slikarijo.

Freske so nastale takoj po zidavi cerkve; pod njimi ni starejšega ometa. Čas nastanka, tretja četrtina 15.stol.

Rebra in slavlolok zdaj preslikani z oljnato marmoracijo.

Prezb.za 1 stopnico dvignjen nad ladjo.

Vel.oltar baročno delo 18.stol.V glavnem iz črnega marmora. Kapiteli iz belega, plus intarzija. Nišo flankirata na vsaki strani po en steber s kompozitnimi kapiteli, za njima na vsaki strani po 2 pilastra. Razbito usločeno čelo; preprosto intarzirana menza. Vrh oltarja ni atike, le bel putto. Čas verjetno ca 1700.

v niši zdaj polihromiran, delno poškodovan kip (kamen) sedečega sv.Petra, ki ima dva putta (polihr.kamen) držita tiaro nad glavo. Kip iz 1.pol.18.stol. in prenešen sem iz porušene cerkvice sv.Petra, ki je stala pod gozdom pri Žapužah.

Za kropilnik služi zgoraj izdolben kapitel antični.pilastra s palmetnim motivom in spodaj kaneliran, bel marmor.

Cevc, Zap.XI.str.16-22, 14.7.48.

Pravokotna ladja brez podzidka, teseni kamniti ogli, enostavno posnet podstrešen venec, nad portalom 3 linast odprt zvonik.

Prezbiterij zaključen s 3 stranicami 8kota, ima ~~prizidani~~ pristrešen kamnit venec in podstrešen venec kakor ladja.

Kamnit šilast portal ima oster rob. Zakristija prizidana na juž.strani prezbit. Znotraj ^{raven} ~~barvan~~, ometan strop v ladji, širok šilast obojestransko posnet slavolok z ajdovim zrnem. Prezbiterij ima okno visoko, ozko, šilasto samo v jugovzh.steni.

Lep rebrast obok na konzolah s sklepnikih na vseh križiščih.

Črno pisano marmronat oltar, dobra kvaliteta (Cussa?) ima v glavni niši kamnit pobarvan in pozlačen kip sv. Petra, sedečega na tronu. Dober baročen kip.

~~Pod~~ sodobno slabo slikarijo so freske iz 15.stol.

1. relief sv. Petra
2. doorsni relief sv. škofa s ~~pastoralom~~ ^{pastor} pastoralom in knjigo
- 3, 4, 5, 6, 7. velike enake rozete.

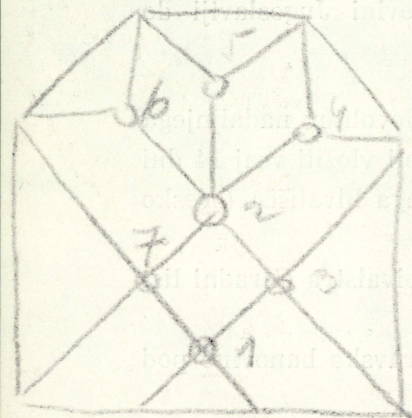
Dobra arhit. srede 15.stol.

Ostanki fresk se kažejo na sev. steni slavoloka zunaj, precej globoko ometane.

Na juž.s teni v prezbiteriju na zakrsit. vhodom ostanek freske Poslednje sodbe. V višini kakih 180 cm od tal se viden vodoraven pas zobastega motiva, rdeče na belem ozadju. Spodnji del slike uničen po vratih, srednji po okenski, sedaj zazidani odprtini. "a vrha se vidi v mandorli frontalen Kristus - sodnik. Na njegovi levi meč, desno spodaj draperija in ena roka, levo kakor se zdi sarkofag

z vstajajočim. Na oblaku nad ~~xxxxxxx~~ sodbo se kažejo zelene draperije in napisni trakovi(?)

"a vzh.steni za oltarjem dokaj dobro ohranjena freska Križanja, obdana od zobčastega pasu. V sredi skoraj frontalno križani, krvaveč, z zaprtimi očmi in nagnjeno glavo, z razmeroma dolgim prtom okrog pasu, lrižni nimb vrezan v steno s konturo glave vred.

Vtisnjeni žarki in obrobne pikice. Levo stoji v polprofilu s sklenjenima rokama Marija v temnolila plašču, v rdečem plašču in zeleni, barvno zelo razkrajajoči se suknji Janez, ki drži z levo kos plašča, z desno pa se žalujoče opira za lice. Ozadje je zelenkastosinje, krasen je obraz Janeza pa tudi Marije. Konture temnorjave. Obrazi dosledno zmodelirani in izrisani - po tehniki ustrezni za stanju našega slikarstva pri Janezu Lj. ., seveda brez zveze z njim. Opazajo se majhna odstopajoča mesta, ki zaradi nekega vzroka pokajo in barva odpada. Čas sr. 15. stol.

V svodi kapi nad to slikarijo je na vsaki strani ena rdeče - belo - roza gotška akantova veja na sinji podlagi. Rebra so poslikana s presličastim vzorcem.

Za oltarjem v pritličnem pasu se vidijo vtisnjeni grbi nimbi stoječih figur, verjetno apostolov. Tudi na oboku se vidijo pod beležem nimbi. Prav tako na sev. vzh. steni v podločju nimb in več vtisnjenih točk, ki pomenijo verjetno robove oblek.

Odkriti slikarijo bi bilo zelo priporočljivo. Dobra kvaliteta, slikano na živo steno. Povsod krušenje ometa, verjetno ostra kremenčasta zrnca ometa. Zanimive so konzole. Prirezane so tako, da nehote vzbujajo prvi osnutek za klesanje glav, tembolj ker je pri eni zasekano tudi uho.

Stele, CXIII, 29.7.1948, str. 44 - 46.

Viri in literatura :

Zgodovina : Cerkev je nastala okoli srede 15. stol. in ni doživela nobenih prezidav. Barok ji je dal le novo opremo. Zakristija ji je bila prizidana 1907. leta.

Lega : Cerkev leži na S koncu vasi, obdana z nizkim obzidjem ter skrita med drevjem.

Stilistična označba : Tipična primorska gotske cerkev z linami nad fasado, z 5/8 prezbitერიem, ki je mrežasto obokan ter stoji od ladje.

Opis : Gladka fasada z odprtimi linami. Spodaj 2, zgoraj v sredini tretja lina, zidana in krita z dvokapno strešico. Pod linami je podolžno četveroglato okence. Portal je slavaloben brez posnetka. Vrata čedno mizarско delo najnovejše dobe.

podolžne ladje v N steni brez oken, v S eno četverokotno baročno okno. Talnega zidca nima. Podstrešni zidec kamenit, gotski.

Prezbiterin 5/8 s talnim zidcem in z zazidanim šilastim oknom v ES zaključni steni. Ogli iz lepo obdelanih kamnov. Streha iz korcev, streha zakristije ravna cementna.

Notranjščina : Podolžna ladja ima lesen ter lesen kor brez stebrov.

Slavolok je močno šilast ter posnet na ajdovo zrno. Prezbiteriј je mrežasto obokan - rebra izhajajo iz gobastih konzol ter so na 2 straneh izžlebljene. Glavna skleprika imata podobo sv. Martina s knjigo in pastoralom ter sv. Petra s ključem in knjigo. S odaj sta obrobljena z vencem stiliziranih oblakov. Ostali sklepniki so zelo plastične rozete. Čas nastanka okoli srede 15. stol. 1 stopnica dvignjena.

Prezbiteriј je 1907 preslikal Bernard iz Ajdovščine, toda za vel. oltarjem in izpod beleža se po vsem prezbitერიju kažejo freske. Prav tako je opaziti sledi fresk tudi na zunanji steni slavoloka. E zaključno steno prezbitერიја za velikim oltarjem prekriva v zgornjem delu freska Križanja z Marijo in Janezom, ki stilno tehnično ustreza stopnji Janeza Ljubljanskega, ter dohaja zakasneli idealizem

prve polovice 15. stol. Slike obrobja zobati trak. V sosvodnici nad zaključno steno je naslikana gotška trta. Tu so tudi rebra ohranila še prvotno polihromacijo stiliziranih oblakov. Stena nad vodom zakristije - to je S stena prezbiterja je zavzemala slika poslednje sodbe. Vidna je Kristusova figura v
Spodaj je opaziti fragmente sarkofaga

Na svodu se slutijo pod ometom figure simbolov evangelistov, v S so svodni
ci pa se sluti zelena draperija s trakom, verjetno angel.

Oprema : Vel. oltar je iz konca 17. stoli. — blizine — črn marmor: 2 stebra s kompozitnimi kapiteli, za njima po 2 razbito usločeno čelo, intarzirana menza, namesto atike le bel putto. V niči kamenit, a polihormiran, delno poškodovan kip sedečega sv. Petra, ki mu 2 putta držita nad glavo tiaro. Kip je zgodnjebaročen, s še gotskimi reminiscencami. Sem so ga prenesli iz porušene cerkvice sv. Petra v Robido pri Žapužah, nekdanje graščinske kapele. Za krožilnik služi vzdolbljen iz antičnega pilastra, okrašen s okvirom, spodaj kaneliran — siv marmor. Cerkev je dolga 6.85, široka 5.20; Prezbitერიj dolg 4.35, širok 3.67, visok 4.10. Tlak cementen.

Žapiski topografske komisije, rkp. 1948.

ŽAPUŽE pri Ajdovščini, p.c. sv. Martina

Ni izključeno, da bi bila ladja še romanska, kar bi morda dokazovala zidava, predvsem pa pomanjkanje talnega zidca. Prezbitერიj pa ima talni zidec.

Morda je obok prezb. celo ~~xxxxx~~ poznejši, stene prezb. do konzol pa še iz 14. stol. (Kvadtrani tloris, toda s 5/8 zaključkom.

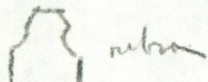
Glavni portal šilast, a brez posnetega roba. Freske ok. 1460. Vidna tudi dva slabo ohranjena apostola.

Gotska okna v prezb. zazidana (jugovzhodna stena).

V južni steni nad vhodom v zakristijo vrhnji del neke figure v mandorli.

Na notranji steni slavaloka vidna slikana vitica.

Slavolok širok, posneti ogli, brez kapitelov. Konzole zelo grobe.

Cevc, 28.6.1989